

RECENZJE

Beata Stypułkowska, Teoretyczne i praktyczne założenia przygotowania katechetów do poprawnej interpretacji tekstów biblijnych z uwzględnieniem form samokształcenia kierowanego, Wydawnictwo Naukowe PAT, Kraków 1999, ss. 208.

Powyższa książka jest pierwszą próbą całościowego ujęcia biblijnej formacji katechetów w wymiarze teoretycznym i praktycznym. Tematyka została skoncentrowana na wprowadzaniu w umiejętność stosowania zasad hermeneutyki biblijnej dla potrzeb katechezy szkolnej. Sam ten cel zasugerował zakres i stopień praktycznej znajomości zasad hermeneutyki w odniesieniu do Biblii. Przedmiotem refleksji w pracy jest bowiem poziom „podstawowej egzegezy”, która winna być dostępna dla każdego dojrzałego katolika.

Wydawało się bardzo ważne, aby katechetyczną posługę głoszenia słowa Bożego umieścić w biblijnym kontekście - ukazać współczesnych katechetów jako uczestniczących w proroczej misji Kościoła, zapoczątkowanej już w czasach Starego Testamentu. Prorocy zatem stanowią dla katechetów typ ich własnego działania (termin „typ” użyty został w biblijnym znaczeniu jako wzór, prototyp, obraz).

Dlatego na podstawie tekstów Starego i Nowego Testamentu podjęto w rozdziale pierwszym refleksję dotyczącą tożsamości prorockiej, w prorokach upatrując biblijny typ współczesnych głosicieli słowa Bożego, w tym katechetów. Oprócz własnej refleksji korzystano w tym rozdziale z opracowań ściśle egzegetycznych. Na tej podstawie zauważono, że charakterystykę biblijnych proroków można sprowadzić do trzech zasadniczych cech. Pierwszą z nich jest ścisła więź proroka z Bogiem. Następnie - duża wrażliwość na słowo Boże oraz trzecia cecha - potrzeba głoszenia orędzia. Elementami sprawdzającymi wiarygodność proroka są autentyczność nauki i realizowanie jej w życiu najpierw przez samego głoszącego. Współczesny katecheta jest prorokiem-świadkiem, który dzięki zjednoczeniu z Chrystusem może uczestniczyć w misji głosiciela Ewangelii. Takie powołanie prorockie można i należy rozwijać: na płaszczyźnie Bożej przez pogłębianie więzi z Chrystusem oraz na płaszczyźnie ludzkiej przez formację biblijno-dydaktyczną.

Analiza zawartości treści tekstów odnoszących się do proroków dokonana w rozdziale pierwszym stała się punktem wyjścia w rozdziale drugim do określenia zakresu podstawowej wiedzy oraz umiejętności pracy z Pismem Świętym. Skoro katecheta jest prorokiem, który zna słowo Boże, należy wskazać przygotowującym się do tej posługi, w jaki sposób mają czytać Pismo Święte, aby nie lekceważyć ani jego ludzkiego charakteru, ani Bożego wymiaru. Każdy, kto interpretuje Biblię w imieniu Kościoła - a taką osobą jest katecheta - winien systematycznie i w sposób ciągły czytać Pismo Święte, żyć się z tekstem na tyle, by pamiętać jego sens wyrazowy i podstawową interpretację teologiczną. Przyjęto, iż do poprawnej interpretacji tekstów biblij-

nych konieczna jest trójplaszczynowa lektura Pisma Świętego. Pierwsza płaszczyna, opierająca się na zasadach historyczno-literackich, jest punktem wyjścia rozumienia tekstu biblijnego. Zasady teologiczne natomiast (jest to ta druga płaszczyna) konieczne są do „kościelnego” odczytania biblijnego przesłania. Bez ich znajomości niemożliwa jest działalność katechetyczna, dokonująca się w Kościele i przez Kościół. Trzecią płaszczynę lektury biblijnej stanowi egzystencjalne odczytanie tekstu. W literaturze zazwyczaj wskazuje się na dwie pierwsze płaszczyny zasad hermeneutyki biblijnej. W katechezie jest to niewystarczające. Tadeusz Loska przedstawił koncepcję trójpoziomowego podejścia do Biblii w książce: *Heurystyka integralna. Próba syntezy zasad rozumienia i wyjaśniania Pisma Świętego w Kościele*, Kraków 1995. Lektura tej pozycji była bardzo znacząca przy poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie: W jaki sposób wprowadzać katechetów w świat Biblii, aby usłyszeli oraz dobrze zrozumieli słowo Boże? Właśnie tak: obok odnajdywania sensu wyrazowego oraz teologicznego należy podczas lektury biblijnej zastanawiać się nad jego sensem życiowym. Jest to konieczne do tego, by egzystencjalnie otworzyć się na działanie Chrystusa przemawiającego przez słowa Pisma Świętego, i by Pismo Święte miało rzeczywisty wpływ na kształtowanie życia chrześcijan. Celem katechezy nie jest bowiem uczynienie z katechizowanych „małych egzegetów”, ale doprowadzenie ich do dojrzałości w wierze, do ukierunkowania życia katechizowanych na zjednoczenie z Chrystusem.

Praktyczne założenia przygotowania katechetów do poprawnej interpretacji tekstów biblijnych wchodzi w zakres dydaktyki katechetycznej. Powyższym zagadnieniom zostały poświęcone kolejne rozdziały pracy. Rozdział trzeci wyznacza etapy biblijnej formacji katechetycznej. Etap wstępny - realizowany w katechizacji szkolnej, podstawowy - realizowany w trakcie bezpośredniego przygotowania katechetów do ich posługi głoszenia słowa Bożego oraz kolejne etapy: formacji specjalistycznej i stałej. W kolejnych rozdziałach skoncentrowano się na etapie formacji podstawowej, omawiając formy nauczania szkoły wyższej w biblijnej formacji katechetów oraz na etapie formacji stałej, omawiając różne formy samokształcenia kierowanego.

Rozdział czwarty przedstawia rolę form nauczania szkoły wyższej (wykład, ćwiczenia, seminarium) w biblijnym przygotowaniu katechetów. Wskazano na potrzebę wprowadzenia „warsztatów biblijnych” jako rodzaju ćwiczeń dydaktyczno-katechetycznych oraz nowego przedmiotu nauczania, mianowicie - dydaktyki biblijnej.

Tradycyjne formy dydaktyczne są jednak niewystarczające w przygotowaniu katechetów do poprawnej interpretacji tekstów biblijnych. Dlatego w rozdziale piątym podjęto refleksję nad nowymi formami dydaktycznymi - formami samokształcenia kierowanego. Samo pojęcie „samokształcenia kierowanego” nie jest w dydaktyce obce. Jego definicja pojawiła się już w latach sześćdziesiątych w pracy Czesława Maziarza, który określił samokształcenie kierowane jako indywidualną naukę realizowaną głównie własnym wysiłkiem osoby kształcącej się, wspomaganą częściowo przez inną osobę (*Proces samokształcenia*, Warszawa 1966, s. 146). W niniejszej pracy pod formą samokształcenia kierowanego rozumiane jest zorganizowane działanie dwóch podmiotów (kierującego i kierowanego), oznaczone w czasie, dla osiągnięcia ściśle określonych celów dydaktycznych, z uwzględnieniem formy kontroli ich realizacji. Podjęcie samokształcenia pod kierunkiem nauczyciela wynika z konieczności przyjęcia osobistej odpowiedzialności za wyniki nauczania w kontekście

edukacji permanentnej. Autorka zwraca uwagę, iż do tej pory nie określono w literaturze dydaktycznej dokładnych form samokształcenia kierowanego oraz termin ten nie pojawia się nawet w słownikach i encyklopediach pedagogicznych, wydawanych w latach dziewięćdziesiątych (s. 33).

W niniejszej pozycji podjęto tę problematykę. Przedstawiono cztery formy samokształcenia kierowanego: indywidualne samokształcenie kierowane, samokształcenie kierowane w małych grupach, samokształcenie kierowane przy pomocy materiałów pomocniczych nauczania programowanego oraz samokształcenie kierowane w kształceniu korespondencyjnym.

Jak widać, poszczególne formy nie są zupełnie obce dydaktyce ogólnej. Nowością jest włączenie owych form dydaktycznych w ramy samokształcenia kierowanego oraz ich wykorzystanie w biblijnej formacji katechetów. Wszystkie wymienione wyżej formy samokształcenia kierowanego zawierają wspólne, istotne cechy. Pierwszą z nich jest zaakcentowanie roli samokształcenia. Pomoc udzielana przez pracownika dydaktycznego koncentruje się na wdrażaniu ucznia do samodzielnego zdobywania wiedzy. Jej celem - paradoksalnie - jest doprowadzenie ucznia do takiego stopnia samodzielności, by poradził sobie bez nauczyciela. Do studenta (katechety) należy przede wszystkim organizowanie i planowanie nauki. Ważne jest, by uczeń był w pełni świadomy celów nauczania, by mógł kontrolować ich realizację, a nawet modyfikować cele, uwzględniając własne warunki, wcześniejsze przygotowanie, potrzeby i zainteresowania. Drugą istotną cechą form samokształcenia kierowanego jest zastosowanie daleko idącej indywidualizacji kształcenia. Każda forma oparta jest na bezpośrednim kontakcie między uczniem a nauczycielem, z uwzględnieniem tego, iż nauczyciel raczej „wskazuje drogę” niż naucza. Inną cechą wspólną jest możliwość przyjęcia tych samych programów nauczania i wytycznych (różny będzie jedynie przebieg ich realizacji) oraz stosowania w większości tych samych metod (wyjątek stanowią metody przeznaczone dla małych grup).

Różnice występujące w różnych formach samokształcenia kierowanego odnoszą się przede wszystkim do określania celów nauczania. Funkcja kierownicza szkoły w sposób wyraźny jest widoczna w formach nauczania przy pomocy materiałów pomocniczych nauczania programowanego oraz w nauczaniu korespondencyjnym.

Najbardziej skuteczną formacją biblijną byłoby podjęcie przez uczącego się różnych form samokształcenia kierowanego. Doświadczenie zdobyte w czasie indywidualnego kontaktu z nauczycielem wpłynęłoby pozytywnie na pracę np. przy pomocy nauczania korespondencyjnego, a doświadczenie pracy w małej grupie ułatwiłoby znacznie osiągnięcie celów wyznaczonych przez materiały pomocnicze nauczania programowanego. W ramach studiów podstawowych katecheta winien poznać różne formy samokształcenia kierowanego zarówno ze strony uczącego się (podejmując samokształcenie w czasie pierwszych lat studiów), jak i prowadzącego (kierując samokształceniem innych w ostatnich latach swojego pobytu na uczelni). Wydaje się, że ta propozycja jest całkiem realna do wprowadzenia.

Kształcenie osób przygotowujących się do podjęcia posługi katechetycznej jest działaniem zasadniczym dla skuteczności katechezy szkolnej. Dlatego konieczne jest ciągłe poszukiwanie właściwych form i metod kształcenia. W przedstawionej pracy starano się przekazać wyniki refleksji nad biblijną formacją katechetów oraz w ostatnim rozdziale podano propozycje praktyczne. Rozdział szósty bowiem zawie-

ra wersję programu szczegółowego wykładów i ćwiczeń z dydaktyki biblijnej oraz materiały pomocnicze do wykładów i ćwiczeń wraz z materiałami pomocniczymi do podjęcia samokształcenia kierowanego przeznaczonymi dla katechetów. Przedstawiony projekt biblijnej formacji katechetów przewiduje na etapie formacji podstawowej zajęcia z dydaktyki biblijnej w formie wykładów i ćwiczeń. Wykłady obejmują podstawowe zagadnienia z zakresu hermeneutyki biblijnej wraz z niezbędnymi informacjami, dotyczącymi interpretacji tekstów biblijnych dla potrzeb katechezy szkolnej. Mają one charakter wprowadzenia do systematycznego studium biblijnego, podjętego w wybranej formie samokształcenia kierowanego. Dlatego zarówno wykłady, jak i ćwiczenia cechuje pragmatyzm. Ich cele są sformułowane operacyjnie, bowiem liczy się przede wszystkim umiejętność zastosowania teorii w praktyce katechetycznej. Ćwiczenia biblijne mają doskonalić umiejętność posługiwania się katechetycznymi metodami biblijnymi (dramatyzacyjnymi, egzegetycznymi i egzystencjalnymi) oraz sprawdzać umiejętność dokonywania interpretacji tekstów biblijnych. Przedstawiony projekt jest pierwszą wersją programu, dlatego jako taki winien być oceniany.

Refleksja niniejszej pracy przebiega na styku bibliistyki i dydaktyki. Posiada charakter koncepcyjno-metodologiczny. Być może będzie przyczynkiem do wypracowania szczegółowej dydaktyki biblijnej. Dydaktyka biblijna - jak każda dydaktyka szczegółowa - dotyczy teorii oraz praktyki nauczania i uczenia się. W przypadku Pisma Świętego chodzi o wypracowanie zasad i reguł nauczania-uczenia się rozumienia i przekazywania treści biblijnych opartych na poprawnej interpretacji. W zakres tak rozumianej dydaktyki wchodzi określenie podstawowych zasad hermeneutyki biblijnej, jakimi musi się kierować współczesny człowiek, by poprawnie rozumiał natchnione teksty, wyznaczenie podstawowego zakresu znajomości Biblii oraz opracowanie form i metod, które umożliwią zdobywanie umiejętności właściwej interpretacji, czyli zgodnej z intencją Urzędu Nauczycielskiego Kościoła. Dydaktyka biblijna ma wskazywać, w jaki sposób wprowadzać uczniów w poprawne rozumienie tekstów biblijnych. Oczywiście, że swoim zakresem obejmuje ona również katechetów. To oni są pierwszymi, których trzeba otoczyć pedagogiczną troską. Katecheta poprawnie interpretujący Pismo Święte stanie się ważnym ogniwem planu dydaktycznego, obejmującego wszystkich wierzących. Już absolwenci szkoły średniej powinni być przygotowani do samodzielnego czytania Pisma Świętego i wyciągania z tej lektury poprawnych teologicznie wniosków.

Nowością pracy jest przedstawienie koncepcji organizacji biblijnej formacji katechetów na etapie formacji podstawowej i stałej. Dotyczy to zarówno założeń teoretycznych, jak i praktycznych. W zakres teorii przygotowania katechetów do poprawnej interpretacji tekstów biblijnych wchodzi określenie podstawowego zakresu znajomości Pisma Świętego w formacji katechetycznej oraz sformułowanie zasad katechetycznej interpretacji biblijnej, dokonującej się na trzech płaszczyznach. Podano pierwszą wersję programu szczegółowego do wykładów i ćwiczeń z dydaktyki biblijnej. Od strony założeń praktycznych ważne jest przedstawienie różnych form samokształcenia kierowanego.

Książka p. Beaty Stypułkowskiej może być pożyteczną lekturą dla katechetów, katechetów oraz tych wszystkich, których interesuje refleksja nad warunkami skuteczności głoszenia słowa Bożego.

Bp Antoni Długosz